

THE SILENCE BEYOND THE WORDS IN THE RELIGIOUS POETRY OF VASILE VOICULESCU AND LUCIAN BLAGA

Diana PORUMB (POPA)
PhD Student, University of Pitești

Abstract: The poetry of religious inspiration has a special status in the history of Romanian literature, being a space with a particular spiritual resonance. Vasile Voiculescu proclaimed the Christian values of love and hope within the bounds of an original, vibrant and reverberating verse. Lucian Blaga is a rejuvenator of myths who managed to raise the ordinary to the sacred dimension. The component elements of his poetry are the words which can create, the religious symbols and the closeness to the divine. Blaga discovers the mythopoetic function of the language. The word is raised up to a higher level because its power is strongly intuited. The presence or the absence of a word has a deep meaning. That is why the verses, within only a few words of a strong essence, highlight and associate symbols, creating different areas of interpretation. The language deficit does not mean a creativity deficit. The moments of silence, scattered like the Morse code, allow the reader's imagination to advance step by step and process clear or hidden truths.

Keywords: silence, religious, myth, interpretation, water lily

Sensibilitatea oricărui artist este profundă, întrucât zona de percepție este mult mai vastă, iar cea de exprimare a sentimentelor este variată. Lirica de inspirație religioasă are o particularitate bine definită: are har, este purtătoarea unor mesaje puternice și are un efect taumaturgic. Granița dintre sacru și profan este foarte fragilă, întrucât omenescul irumpe determinând o trăire a spațiului și a timpului sacru. Poezia religioasă schimbă sensurile, prioritatea valorilor, producând clarificarea adevărurilor. Cuvântul care zidește, utilizarea simbolurilor religioase, apropierea sufletească de divin sunt componentele acestei lirici.

Convins că sensibilitatea inimii nu este suficientă în procesul creației, Baudelaire ajunge la concluzia că importantă este o altă sensibilitate: "Sensibilitatea imaginației e de altă natură; ea știe să aleagă, să judece, să compare, să se ferească de cutare lucru, să-l urmărească pe celălalt, repede, spontan."¹ Aceasta se realizează intuitiv dar, deși este înăscută, se dezvoltă de-a lungul vieții. Tot această sensibilitate creează stilul unui scriitor, evidențiindu-se lucrurile, ideile cu care rezonază, care-l fascinează și motivează să-și exprime stările trăite.

Totul începe cu contemplarea lucrurilor, moment în care fiecare poet are un prim contact cu aura obiectului. Sigur că se impune o diferențiere a aurei Kirlian, de conceptul de aură mistică. Informațiile primite în cazul fotografiilor Kirlian se referă la starea emoțională a omului și se poate diferenția prin culoarea și intensitatea luminescenței. Haloul energetic este ca o amprentă personală, fiind primul aspect sesizat, chiar dacă este invizibil cu ochiul liber. Colecția de tratamente naturiste și descrieri ale plantelor,

¹ Charles Baudelaire, *Critică literară și muzicală. Jurnale intime*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1968, pp.138

ale diferitelor substanțe, adunate în Toate leacurile la îndemână demonstrează interesul poetului spre studiul plantelor, a organismelor vii. Cartea destăinuie puterile neștiute, care zac ascunse în leacuri, așa cum afirmă poetul în prefața cărții. Felul în care interacționează cu întreaga natura, conjugat cu meditația pe care o practică, ne îndreptățește să-l considerăm pe Voiculescu de o sensibilitate aparte.

Lirica de inspirație religioasă are un statut aparte în istoria literaturii române, fiind un spațiu cu o rezonanță spirituală deosebită. Gândirismul s-a afirmat după primul război mondial, promovând tradiționalismul creștin și naționalismul, fiind conceput ca o mișcare de reafirmare a spiritului ortodox. Unul dintre exponenții gândirismului este poetul Vasile Voiculescu. În ceea ce privește numărul aparițiilor în revista *Gândirea* este depășit doar de Ion Pillat. Este pus în valoare și prin dedicarea numărului șapte al revistei, din anul XXII de la apariția acesteia.

Vasile Voiculescu a profesat, în condiții de martiraj, valorile creștine ale dragostei, ale speranței, într-un vers original, vibrant, cu sonoritate. Ipostazele liricii sale se prefigurează în funcție de perioada de creație, de emoțiile trăite momentele istorice tensionate, experiențele personale.

Creștinismul lui Vasile Voiculescu depășește dogma, înscriindu-se în sfera miticului. Dacă în volumul *Poezii*, manifestarea religiozității se realizează într-o manieră sămănătoristă, prin interpretarea unor simboluri și motive creștine, într-un univers rustic, marcat de sărbătorile creștine, în volumul *Pârgă*, poezia religioasă devine mai profundă, întrucât sentimentele se interiorizează, poetul apelând la alegorie, la ascunderea semnificațiilor. Volumele *Poeme cu îngeri*, *Destin*, *Urcuș*, *Întrezăriri* se axează pe tema luptei dintre spirit și materie. În această etapă, poezia voiculesciană se apropie de cea a lui Lucian Blaga.

Preferințele lui Lucian Blaga pentru mitologie și simboluri sunt evidente încă din volumul *Poemele luminii*. Blaga a cultivat mitul, reușind să ridice la dimensiunea sacralului orice element banal. Recurgerea la mit reprezintă o modalitate de accesare a zonelor abisale ale ființei. Mai mult decât atât, nici Lucian Blaga, nici Vasile Voiculescu nu rămân fideli doctrinelor curentului literar gândirist.

Atât Blaga, cât și Voiculescu gândesc mitic. Blaga valorifică funcția mito-poetică a limbajului. Absența cuvântului din copilărie i-a dat o oarecare neîncredere și astfel, în creația de mai târziu, accentul cade pe descoperirea semnificațiilor. Mai mult decât atât, adept al cunoașterii luciferice, preferă să adâncească misterul, cu riscul conștient că acesta vă rămâne neelucidat. Se evidențiază în poezia lui Blaga un stil al revelației, exprimând lucruri nematerializate în forma concretă a cuvântului. Este o formă de cunoaștere senzorială, intuitivă, fără cuvinte.

Voiculescu duce mai departe această tăcere specifică lui Blaga, prin interiorizarea practicilor isihaste. Asemeni monahilor de la Sfântul Munte, care trăiesc darurile lui Dumnezeu în tăcere și care propovăduiesc mai mult prin tăcere decât prin cuvânt, Voiculescu practică această modalitate de exprimare. În călugării de la Sfântul Munte Athos poți intui coexistența celor două principii: moartea stării păcătoase și trăirea întru Hristos. Tăcerea, dintr-o simplă formă de înfrânare a buzelor, a actului rostirii, devine un mod de a trăi, pe care monahii și-l însușesc. Acest tip de asceză este un

exercițiu de disciplină trupească și sufletească cu scopul primenirii și trăirii în comuniune cu Dumnezeu spre desăvârșirea duhovnicească.

Așa cum susține Eugen Coșeriu, Blaga delimitează omul paradisiac, purtător al cuvântului, de omul luciferic, capabil de creație. Astfel "pune această frontieră după limbaj, fiindcă omul paradisiac poate ajunge la idei, noțiuni și, deci, la cuvinte. Adică Blaga aplică aici sau reinterpretează ceea ce spune în Geneză: limbajul e încă la omul nevinovat, paradisiac, e încă Adam care dă nume lucrurilor înainte de consumarea nevinovată a mărului".²

Perspectiva omului luciferic este înzestrat cu creativitatea văzută ca o zonă compensatorie, care echilibrează rațiunea, oferindu-i un spațiu de regăsire. Omul luciferic este capabil de creație, întrucât el este cel frământat de gânduri, cel care se îndoiește, care ezită, care sondează subconștientul și străbate dimensiunea timpului și a spațiului. Se pierde comuniunea inițială cu Dumnezeu, iar refacerea acesteia se realizează doar prin rugăciune. Omul paradisiac verbalizează cuvintele, în schimb cel luciferic le interiorizează. Astfel, pe lângă o distincție a celor două categorii, există și o dihotomie prezentă în fiecare ființă. Prezența concomitentă a celor două ipostaze în interiorul unei persoane este fluctuantă, omul poate fi sfânt și păcătos, întunecat și luminos.

Atât Blaga, cât și Voiculescu pornesc din aceeași matcă, dar viziunea fiecăruia, în timp, se particularizează.

"Mitul este simțit și trăit, înainte de a fi înțeles și formulat."³ Conținutul mitic se raportează la inconștientul colectiv, nu la cel individual. Karl Jaspers susține ideea că Transcendența ne este accesibilă prin înțelegerea unor "cifruiri" trăite, cum ar fi: istoria, natura, conștiința, existența, viața divină.⁴ Această teorie a citirii cifrurilor se aplică intuitiv și prin trăire, experimentare. Rolul mitului este de a revela și de a ascunde în același timp. Contactul cu miturile poate revela unitatea inițială, primordială, de care se leagă toate lucrurile. Complexitatea poeziilor lui Blaga constă în împletirea componentelor sensibile cu cele inteligibile.

Mitul se conjugă cu metafora și simbolul creând o construcție puternică, încărcată de semnificații. Este posibil ca geneza unei imagini să se formeze inconștient, în umbra mitului, după care să fie încărcată cu simboluri și ornată cu metafore. Această geneză presupune o etapă preliminară, una de ascultare a naturii, a istoriei, a tot ceea ce ne înconjoară. Mitul devine un suprasens al imaginii, care se suprapune peste înțelesul convențional al cuvintelor.

Alternarea luminii cu umbra, a cuvântului cu tăcerea generează un flux și un reflux de idei pe plaja generoasă a subiectivității. Sau, într-un exercițiu matematic, dacă inversăm elementele obținem asocierea luminii cu cuvântul și a umbrei, cu tăcerea. Lumina primordială este reprezentată de Logos.

² Eugen Coșeriu, *Estetica lui Blaga în perspectiva europeană*, în *Analele științifice ale Universității "Ovidius" – secțiunea Filologie*, Tom VII, 1996, Constanța, p.59

³ Jean Pepin, *Mythe et allegorie. Les origines grecques et les contestations judeo-chretiennes*, Etudes Augustiniennes, Paris, 1976, p 66

⁴ Karl Jaspers, *Texte filosofice*, traducere de George Purdea, Editura politică, București, 1986

Poezia *Mirabila sămânță* dezvoltă mitul eternei reînnoiri, prezentând ciclul de viață pornit ca urmare a invocației pământului. Comunicarea cu pământul dător de viață are un izvor panteist, potrivit căruia Dumnezeu se regăsește în toată materia.

Rostul semințelor este să ajungă în "Eutopia mândra grădină,/ în preajma căreia fulgere rodnice joacă/ să-nalțe tăcutele seve-n lumină"⁵. În greaca veche "eutopia" înseamnă loc bun, ceea ce ne duce cu gândul la un loc care poate genera și susține viață, un pământ roditor. Etimologic, "ou-topos" înseamnă "fără loc", "niciunde". În sensul cel mai larg, Utopia reprezintă tentativa de a crea o societate perfectă, în consecință Eutopia simbolizează ideea optimistă a unui ținut perfect al cuvintelor și gândurilor sublime. În lumea perfectă a Poeziei, cuvintele trebuie semănate pentru a putea să se dezvolte, să crească și să rodească."Joaca", respectiv mișcarea fulgerelor are scopul de a înălța în lumină, de a scoate la iveală și de a valoriza "tăcutele seve". Sevele pornite din adâncuri, susținătoare a vieții, refac legăturile ancestrale ale generațiilor, transmitând informațiile în tăcere, ca într-o taină.

Vasile Voiculescu dezvoltă ipostaza seminței în poezia *Contemporan*: "Sunt slab, sămânța care-o suflă vântul/ Pe stepele vieții îndelung,/ Dar el mă suflă unde vreau să-ajung!"⁶ Prima asociere este cu parabola semănătorului, în care soarta semințelor este diferită. Destinul lor pare lăsat la voia întâmplării, însă urmează un traseu precis, intuit de poet. Forțele naturii cooperează cu ființa umană. Este conștientizare a raportului dintre natură și om, a puterii umane asupra fenomenelor naturii. Slab din punct de vedere fizic, artistul este contemporan cu Dumnezeu și veșnicia, prin creația sa, întrucât aceasta depășește bariera timpului, eliminând limitele. Mărturisește credința în existența lui Dumnezeu și-și exprimă dorul după divinitatea pe care o caută neîncetat.

Ori, putem asocia tărâmul umbrelor cu tăcerea, care este la fel de fascinantă și înfricoșătoare. Dar tăcerea nu înseamnă neant, este o stare, un preludiu al luminii, pentru ca ciclul vieții să fie complet. Tăcerea pe lângă beneficiul comuniunii cu tine însuși, leagă lucrurile, le interconectează. Filozoful și teologul german Rudolf Otto, creatorul conceptului *mysterium tremendum et fascinans*, a identificat veleitățile cuvântului, ale rostirii și implicit ale tăcerii.⁷

Vasile Voiculescu înțelege faptul că tăcerea în sine este o modalitate de comunicare, o intermitență dintre gânduri, o percepere a sinelui prin intermediul meditației. Tăcerea și cufundarea în sine, deși se produc în absența cuvântului, sunt esențiale pentru conectarea la o altă dimensiune. Meditația pe care acesta o practica, presupune golirea mentalului de orice conținut și trecerea în starea de minte tăcută. Poezia lui Voiculescu parcurge un urcuș interior, spiritual, întrucât reușește să lămurească materialul creației în focul inimii sale.

De-a lungul timpului, lirica sa religioasă va deveni una meditativă, iar apoi mistică. Traseul său spiritual va urmări obținerea stării de desăvârșire, de perfecțiune și de comuniune cu Dumnezeu.

⁵ Lucian Blaga, *Poezii, vol II, poezia Mirabila sămânță*, Editura pentru literatură, 1968

⁶ Vasile Voiculescu, *Poezii, poezia Contemporan*, Editura Art, 2018

⁷ Rudolf Otto, *Sacral*, Editura Humanitas, București, 2005

Similitudinile dintre lirica lui Voiculescu și cea a lui Blaga vizează imaginea poetică și simbolistica acesteia în privința coborârii transcendentului: "Nu știi, ca numan lacuri cu noroi în fund cresc nuferi?"⁸ asocierea cu simbolul Creației, într-o sublimă stare de uitare de sine. Denumită prin Claude Monet "floarea impresionismului", nufărul se scufundă seara în unde, pentru ca ziua, să răsară într-o formă unică, irepetabilă.⁹ Floarea de nufăr devine subiectul picturilor lui Monet, pentru o perioadă de peste trei decenii, sursa de inspirație constituind-o lacul cu nuferi de pe malul Senei, din Normandia. Simbolizând puritatea, nuferii induc ideea de regenerare, în mitologie fiind exprimată ideea că Soarele ar fi răsărit pentru prima dată dintr-un nufăr. Această puritate născută din nămol o vede și Lucian Blaga, nufărul fiind asociat cu poezia, cu creația, cu transcendentul.

În povestirea voiculesciană *Buna Vestire* apare motivul nufărului: "Căci era floarea preursită, lotusul, care se plăsmuește adânc, în sânul lumilor de tină, dar care se smulge nămolului și se-nalță deasupra apelor. Rupându-se, târăște ca o ancoră, lutul încleștat în rădăcini. Așa avea să se înalțe, după gestația pământescă, germele spiritual împlântat în umanitate."¹⁰ Imaginea este similară cu cea din *Mirabila sămânță* în care sevele se rup din adâncuri, purtând în ele elementele necesare vieții și evoluției. Nufărul "târăște" după sine noroiul păcatului omenesc, dar își urmează chemarea, înălțându-se deasupra apelor. Este vorba despre biruirea păcatului, despre desprinderea de cele materiale și oferirea unei frumuseți superioare, prin intermediul creației artistice.

Vasile Voiculescu, prin practicarea rugăciunii, prin meditație, definește slăbiciunile omului, patimile care astfel sunt toate șterse de puterea creatoare, prin catharsis. Corespondența creată între beția inimii - pasiune și adevăr - hrana rațiunii este definită prin armonia stabilită între emoție și gând, între actul intelectual și starea creatoare a artistului.

Bibliografie:

- Baudelaire, Charles, *Critică literară și muzicală. Jurnale intime*, București, Ed. pentru Literatură Universală, 1968
- Biblia, *Geneza 2:16-17*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2015
- Blaga, Lucian, *Poemele luminii, poezia Vei plânge mult ori vei zâmbi?*, Editura Ars Longa, 2007
- Blaga, Lucian, *Poezii*, vol. II, poezia *Mirabila sămânță*, Editura pentru literatură, 1968
- Blaga, Lucian, *Elanul insulei – aforisme și însemnări*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977
- Coșeriu, Eugen, *Estetica lui Blaga în perspectiva europeană*, în *Analele științifice ale Universității "Ovidius"* – secțiunea Filologie, Tom VII, 1996, Constanța
- Jaspers, Karl, *Texte filosofice*, traducere de George Purdea, Editura politică, București, 1986
- Moretta, Angelo, *Cuvântul și tăcerea*, traducere de Mara și Florin Chirițescu, Editura Tehnică, București, 1994
- Otto, Rudolf, *Sacrul*, Editura Humanitas, București, 2005

⁸ Lucian Blaga, *Poemele luminii, poezia Vei plânge mult ori vei zâmbi?*, Editura Ars Longa, 2007

⁹ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Impresionism> - Pictura impresionistă s-a dezvoltat în perioada cuprinsă între 1867 și 1886 și este caracterizată prin concentrarea asupra impresiilor fugitive produse de o scenă sau de un obiect, preferând pictura în aer liber și folosind o cromatică pură.

¹⁰ Vasile Voiculescu, *Buna Vestire*, în „Gândirea”, București, an IX, nr. 4, 1932, p. 157.

Pepin, Jean *Mythe et allegorie. Les origines grecques et les contestations judeo-chretiennes*, Etudes Augustiniennes, Paris, 1976, p 66

Voiculescu, Vasile, *Buna Vestire*, în „Gândirea”, București, an IX, nr. 4, 1932

Voiculescu, Vasile, *Poezii*, Editura Art, București, 2018

<https://ro.wikipedia.org/wiki/Impresionism>